

Recenze

Kleňhová, Michaela

Ukazatele hodnotící přístup, účast a výstupy z terciárního vzdělávání aneb Kolik vlastně máme studentů – hodně nebo málo?

Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2007. 67 s. ISBN 978-80-211-0547-8.

Spor o to, zda v České republice (ČR) studuje v terciárním vzdělávání málo, dost nebo dokonce příliš mnoho studujících, patří k neživějším debatám v české vysokoškolské politice. Před sněmovními volbami v roce 2006 probíhala přestřelka mezi expertními týmy ČSSD a ODS – zatímco ČSSD tvrdila, že s více než polovinou populačního ročníku vstupujícího do terciárního vzdělávání má ČR dostatek studujících, ODS vypočítala podíl vstupujících do terciárního vzdělávání na pouhou třetinu populačního ročníku a varovala, že se jedná o kriticky nízký počet. Celá debata však postrádala elementární metodologické zakotvení: ani jedna ze stran nevycházela při svých výpočtech z transparentní a mezinárodně srovnatelné metodiky, a navíc ani jedna z nich nedeklarovala svá hodnotová východiska pro vytvoření závěru, zda už máme studujících dostatek. Do této situace vstoupil v březnu 2007 Jan Koucký, ředitel Střediska vzdělávací politiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, svou studií *Kolik máme vysokoškoláků?*, která vznikla jako podkladový materiál pro aktualizaci dlouhodobého záměru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V ní na základě metodiky OECD pro výpočet čisté míry vstupu (net entry rate) dospěl k závěru, že studujících v terciárním vzdělávání už je v ČR dostatek a že naopak hrozí jejich nadbytek, pokud bude pokračovat stávající tempo růstu jejich počtu. Kouckého studie, jejíž výsledky výrazně vstoupily do mediálního a politického diskursu, znamenala posun vpřed už tím, že použila transparentní metodiku pro výpočet podílu vstupujících; zároveň byl však její význam snížen tím, že se

omezila pouze na jeden ukazatel a také nedostatečně zdůvodnila své hodnotící závěry.

Nově vydaná studie zpracovaná Divizí statistických informací a analýz ÚIV pod vedením Michaely Kleňhové výrazně překonává všechny dosavadní pokusy o zpracování této problematiky jak množstvím sledovaných indikátorů, tak kvalitou použitých dat. První část knihy, „Metodický popis ukazatelů používaných pro mezinárodní srovnání“ (s. 13–26), přináší přehled 18 ukazatelů přístupu k terciárnímu vzdělávání: pět indikátorů vstupu (entry), devět ukazatelů účasti v terciárním vzdělávání (participation) a čtyři ukazatele výstupů z terciárního vzdělávání (output). Tyto ukazatele a jejich popis jsou převzaty z metodik mezinárodních organizací, které se zabývají sběrem statistik o terciárním vzdělávání (OECD, EUROSTAT, UNESCO), a ze studie Franse Kaisera a Herb O’Heron *Myths and methods on access and participation in higher education in international education* (CHEPS, 2005). Tento široký záběr, pokud jde o počet indikátorů, by mohl být hlavním přínosem knihy, ovšem pouze za předpokladu, že by všechny indikátory, nebo alespoň zdůvodněný široký výběr z nich, byly skutečně použity pro výpočet míry přístupu k terciárnímu vzdělávání v ČR. Namísto toho se druhá část knihy, „Vývoj hodnot jednotlivých ukazatelů v ČR, porovnání se zahraničím“ (s. 27–51), omezuje (bez patřičného odborného zdůvodnění) převážně na indikátory používané OECD. Takto byl například při výpočtech opomenut jeden z nejzajímavějších indikátorů vstupu, čistá míra vstupu založená na kohortní analýze. Podobně omezený a nezdůvodněný je i výběr doporučených indikátorů, který je přitom hlavním závěrem studie (s. 54–57).

Druhou oblastí, ve které recenzovaná studie překonává všechny dosud publikované analýzy, je kvalita dat, na nichž je výpočet jednotlivých ukazatelů založen. Pro všechny výpočty byla zrevidována jejich dosavadní metodika a všechny byly nově provedeny na základě nejaktuálnějších dat ze studentské matriky (SIMS). Změny v metodice výpočtu a jejich vliv na výsledné

míry jsou ve studii uvedeny, uvítal bych však v tomto směru podrobnější informaci. Především však rozhodnutí založit studii na co „nejčistších“ datech znamená omezení na data týkající se pouze vysokoškolského studia – vyloučení studujících vyšších odborných škol (VOŠ) však výrazně omezuje analytickou i výpovědní hodnotu studie. Data o studujících VOŠ sice nejsou dostupná v takové kvalitě jako data ze SIMS, avšak vzhledem k rozsahu sektoru vyššího odborného školství nelze bez zahrnutí tohoto sektoru dospět k relevantním závěrům o míře přístupu k terciárnímu vzdělávání v ČR.

Hlavním nedostatkem studie je však skutečnost, že neodpovídá na otázku ve svém názvu – má ČR málo nebo naopak příliš studujících v terciárním vzdělávání? Jediným náznakem odpovědi je srovnávání se zahraničím, které však pouze mechanicky

srovnává výsledky pro jednotlivé indikátory a nebere v potaz jejich širší kontext – například stejná míra vstupu může být dostatečná v situaci, kdy se pouze reprodukuje už vysoký podíl populace s terciárním vzděláním, avšak příliš nízká, je-li tento podíl nízký a cílem by bylo jeho radikální navýšení. Empirické mezinárodní srovnání však samo o sobě nemůže zodpovědět nevyhnutelně normativní otázku po tom, kolik lidí by mělo dostat příležitost studovat v terciárním vzdělávání. Při hledání takovéto normativní odpovědi je však samozřejmě potřeba vycházet ze spolehlivých empirických údajů o aktuálních mírách vstupu, účasti a výstupů z terciárního vzdělávání. Recenzovaná publikace sice představuje významný krok tímto směrem, avšak bohužel nejde dostatečně daleko.

Petr Pabian

